

ТЕКСТОВІ ВТІЛЕННЯ АРХЕТИПІВ ФІЛОСОФСЬКОГО ДИСКУРСУ (на матеріалі англійської мови)

The paper discusses the linguistic understanding of the concept of archetype at the backdrop of semiotic approach. Hypothesized has been the possibility of linguistic identification of philosophical archetypes in text and discourse. Proceeding from the multidisciplinary theory of archetype in psychology, culture and consciousness and science the specificity of archetypes in philosophical discourse has been articulated. As the latter lies within the mode of philosophizing, the manifestations of the archetypes in question should be found in the cognitive structure, stylistic characteristics and lexical organization of the philosophical discourse.

Key words: archetype, mentaconcept, cognitive structure, philosophical discourse, metalanguage, discourse unit, semiotics.

В статье рассматриваются семиотические подходы к концепту "архетип". Выдвигается гипотеза о возможности идентификации философских архетипов в тексте и дискурсе. Исходя из мультидисциплинарной теории архетипа в психологии, культуре и науке, сформулирована специфика архетипов в дискурсе философии. Будучи определяемыми способами философствования, архетипы проявляются в философском дискурсе посредством особенностей когнитивной, стилистической и лексической организации текста.

Ключевые слова: архетип, ментаконцепт, когнитивная структура, философский дискурс, метаязык, единица дискурса, семиотика.

У статті розглядаються семиотичні підходи до концепту "архетип". Висувається гіпотеза про можливість ідентифікації філософських архетипів у тексті та дискурсі. Виходячи з мультидисциплінарної теорії архетипу в психології, культурі та науці, сформульована специфіка архетипів в дискурсі філософії. Будучи обумовленими способами філософування, архетипи проявляються у філософському дискурсі через особливості когнитивної, стилістичної і лексичної організації тексту.

Ключові слова: архетип, ментаконцепт, когнітивна структура, філософський дискурс, метамова, одиниця дискурсу, семіотика.

З середини ХХ століття поняття "архетип" є одним з ключових в дослідженні культури, дискурсів і дискурсивних практик. Як і більшість категорій гуманітарного пізнання, поняття архетипу є міждисциплінарним. Введене у науковий оборот К.Г. Юнгом, воно швидко перейшло із психології у широкий простір гуманітарних досліджень: філософії і культурології (С.С. Аверінцев, Д.С. Ліхачов, А.Ф. Лосев, П.С. Гуревич, В.М. Топоров, Joseph J. Campbell), теорії літератури (А.Н. Майкова, Е.М. Мелетинский, Roland Gérard Barthes, Herman Northrop Frye.), образотворчого мистецтва (Н.Л. Адашкина, В. Боннел, Х. Гюгнер, Х. Гасснер, Э. Гиллен), політичної лінгвістики (Р.М. Блакар, А. Вежбицька, Р. Водак, Б.М. Гаспаров, Д.Б. Гудков, О.Й. Шейгал). Існують поодинокі роботи з дослідження архетипу в наукознавстві (Charles R. Card) і теорії права (М.Г. Тюрин). Оскільки предметом нашого дослідження є втілення архетипів в англomовному дискурсі філософії, завдання її реферативної частини значно звужені через практичну

відсутність присвячених цьому питанню лінгвістичних робіт. Втім, для деяких типів дискурсів дослідження архетипів вбачається перспективним і, більш того, необхідним для розкриття повноти їх значення і смислів, як актуалізованих, так й імплікованих. Про ступінь розробленості поняття архетипу можна судити по його термінологізації, що зафіксоване у десятках спеціальних англо-, німецько-, україно-, франко- і російськомовних словників (було проаналізовано 156 видань), в яких є тлумачення цього поняття у філософському психологічному, культурологічному планах. Нерідко у словниках втілений міждисциплінарний підхід до цього поняття (наприклад, [113]). Наведемо деякі типові визначення, у яких наголошуються на:

- **передаванні архетипами колективного несвідомого за посередництвом первинних образів і певних психічних структур:** "Архетип (от греч. arche – начало и typos – образ) – изначальные, врожденные психические структуры, образы (мотивы), составляющие содержание т. н. коллективного бессознательного. Обозначает суть наследуемых бессознательных первообразов и структур психики, переходящих из поколения в поколение и обеспечивающих основу поведения, структурирования личности, понимания мира" [5]. Архетип – це "прообраз, первинний образ, ідеал; архетипи складають основу загальнолюдської символіки, послуговуючись підґрунтям для художньо продуктивного мислення в галузі фольклору, літератури та мистецтва" [11].

- ідеальній природі архетипової моделі: "original pattern from which copies are made,...model, type, blow, mark of a blow". Jungian psychology sense of "pervasive idea or image from the collective unconscious;...archetype of a thing in the mind of God; Platonic idea; the look of a thing (as opposed to the reality); form; kind, sort, nature" in sense of "result of thinking" [19].

- на загальнолюдському характері цієї категорії: "Archetypal Theory proposes that human experience reflects, in part, universal patterns common to all cultures and civilizations and that we project these patterns of experience in universal sets of images and symbols" [18].

- на фундаментальному характері архетипу: "...категория, обозначающая фундаментальные психические структуры, укорененные в "коллективном бессознательном", поэтому выступающие по отношению к сознанию отдельных индивидов как априорное знание (например, установка на созерцательно-эстетическое восприятие действительности у древних греков, или деятельностная установка у немцев и англичан в Новое время и т. п.). Особенно активно понятие архетипа используется в гуманитарном познании при исследовании различных аспектов культуры, ее развития и функционирования, позволяя объяснить ее устойчивость и возможность взаимопонимания среди представителей одного типа культуры" [7, с. 7]. Автор також наголошує на специфічному характері того, що означається в архетипі, і визначає його як неявне знання.

У наступному визначенні вбачаємо спробу об'єднати якомога більше підходів: "Прообраз, первоначальный образ, идея; одна из главных категорий "аналитической психологии" К.Г. Юнга. "Архетипы являются врожденными

психическими структурами, находящимися в глубинах "коллективного бессознательного", и составляют основу общечеловеческой символики. Архетипы представляют собой: а) врожденные условия интуиции, т.е. те составные части всякого опыта, которые априорно его определяют; б) первобытные формы постижения внешнего мира; в) внутренние образы объективного жизненного процесса; г) вневременные схемы или основания, согласно которым образуются мысли и чувства всего человечества и которые изначально включают в себя все богатство мифологических тем; д) коллективный осадок исторического прошлого, хранящийся в памяти людей и составляющий нечто всеобщее, имманентно присущее человеческому роду" [8]. У спеціальних дослідженнях архетипу у дискурсах різних типів здебільше дотримуються останньої частини наведеного у цитаті визначення архетипу [6; 9; 14; 15].

Із наведеного видно, що кожна наукова галузь, виходячи із специфіки свого предмету, розставляє свої акценти у тлумаченні категорії "архетип", що дає підстави зробити висновки про (а) її міждисциплінарний характер; (б) відсутність загально прийнятої наукової точки зору щодо природи цього ментального явища. Введене у широкий науковий обіг К.Г. Юнгом (хоча саме це поняття відоме ще з часів античної філософії і патристичної естетики, вживалося філософами середньовіччя і нового доби [17]), у психології це поняття означає сталі форми колективного несвідомого. У культурології це апіорні форми, навколо яких формується зовнішній та внутрішній досвід. Вони передаються від покоління до покоління у спадок, не через культурну традицію. Архетипи тісно пов'язані з уявленнями, отриманими із досвіду і після відповідної психічної обробки закріплюються у свідомості. Вони являють собою смислообрази, у яких відображені загальні базисні структури людського існування .

З проаналізованих джерел видно, що у гуманітарному дискурсі теорія архетипу у повноті її категоріального апарату і цілісності найґрунтовніше була описана у семіотиці. Літературознавчі студії мають здебільше прикладний характер і присвячені описам конкретних архетипів в окремих літературних творах, або напрямках художньої літератури (наприклад, архетипу Великої матері у фольклорі американських індіців або архетипу кінця світу у сучасній постмодерністській поезії). У таких студіях поняття архетипу не вживається у всій повноті свого першеосновного психологічного розуміння редукується до окремих компонентів семіотичного визначення: під архетипом розуміють будь-які найзагальніші міфологеми, основоположні оповідні схеми, загальнолюдські мотиви, на яких вибудовується розмаїття художніх структур. У теорії мови поняття архетипу почало використовуватися у порівняльно-історичному мовознавстві в якості вихідної форми – фонемі, морфемі, лексемі, на якій базуються подальші мовні утворення. Така форма може бути реконструйованою на основі закономірних відповідників у споріднених мовах [10, с. 47].

У лінгвістиці дослідження архетипу пов'язане здебільше із когнітивними і семіотичними аспектами мови політики. Це, перш за все, широко відомі роботи Р. Водак А. Вежбитської, М. Осборна, що їх було докладно описано у

грунтовному дослідженні Е.В. Будаєва і А.П. Чудінова [3] Сьогодні особливості втілення категорії архетипу в мові політики починають вивчатися на матеріалі української і російської мов (А.К. Михальська, А.П. Романенко, Ю.В. Станкевич). Зупинимось на одній з таких робіт, в якій досліджуються архетипові ключові слова у російськомовному політичному дискурсі [16]. Вони розглядаються автором як неспецифічні одиниці політичного дискурсу, загальноживана лексика, що має поширення у політичному лексиконі і не є пов'язаною із конкретними концептами політичної влади; це номінативні одиниці, які не мають ідеологічно маркованих значень, і виявляють свої значення у контексті висловлювання і тексту. Архетипові ключові слова відтворюють лінгвокогнітивні та світоглядні засади політичної мови. Їх основною функцією у політичному дискурсі є вербалізація топосів (текстотвірних моделей офіційного державного політичного дискурсу). Архетипові ключові слова відтворюють також базові засади наукової картини світу, яка, в свою чергу, відтворюється у просторі певної державної ідеології. Завдяки ним забезпечуються сугестивність, конвенційність та ритуалізованість політичної комунікації. Не будучи ідеологічно маркованими, вони є імплікованими ідеологемами, які сприймаються мовною спільнотою на несвідомому рівні і є своєрідними ідеологічними примітивами. Створювані ними функціонально-семантичні групи виявляються у політичному дискурсі будь-якої національної мови, характеризуються функціонально-сміисловою єдністю і мають спільні дискурсивні особливості [16, с. 3–4].

За В.Н. Яшиним, архетипові ключові слова організуються у відкриті функціонально-семантичні групи в залежності від семантичних особливостей і функцій, які вони виконують у дискурсі. Він виділяє аксіологічні архетипові ключові слова, (відповідають за трансляцію ідеологічних орієнтирів). Це оцінні слова, що реалізують категорію оцінки у політичних текстах); Наступні групи – аргументативні слова (виконують функції вербалізації процесів аргументації та переконання, і неспецифічні одиниці, (до яких відноситься семантично нереферентна лексика, яка організує інституціалізоване спілкування, чи то офіційне, чи то наукове, чи то ділове).

Архетипові ключові слова виконують також текстотвірну функцію. Це слова, які мають високу частотність вживання, широку сполучуваність і формують топоси. Їх наступною функцією є номінативно-фразеологічна, тобто вони створюють сталі номінативні словосполучення і звороти.

Вербалізуючи наукову картину світу, архетипові ключові слова створюють фреймову рамку сприйняття дійсності колективним несвідомим, яка передається із покоління до покоління через інститути освіти, законодавства, пропаганди та агітації, а у періоди докорінних зламів соціально-економічних систем, суспільних вибухів, зміни влади – лише через пропаганду та агітацію.

На тлі наведених вище розумінь архетипу, вибір цієї категорії у якості предмета, що досліджується у просторі філософського дискурсу, на перший погляд, виглядає як парадокс. Філософське освоєння світу (як і наукове взагалі) передбачає залучення, перш за все, свідомості. Наукове пізнання *per se* є логізованим, формально-структурованим, організованим когнітивним

процесом. Системна організація наукових термінів, логічність дефініцій, способи та форми організації, що є усталеними і, фактично, канонізованими протягом століть, універсальні жанри і текстові композиційні форми – все це свідчить про довготривалу роботу колективної свідомості, здійснювану на раціональних і конвенційних засадах. Головною ж відмінною рисою архетипів, є той факт, що вони відносяться до площини несвідомого, образного осмислення чуттєвого досвіду.

Вказане протиріччя знімається у межах концептології, розробленої з позицій семіотики Ю.С. Степановим. За цією теорією, категорія архетипу відноситься до ряду універсальних смислів, які в семіотичі визначаються як одиниці метамови, і є елементами, на яких ґрунтується цілісність відповідної знакової системи. Виходячи зі специфіки філософського дискурсу, тексти якого характеризує і логізованість, і поетика, вони, як й інші словесні твори, спроможні створювати індивідуальні знакові системи [12, с. 72]. Знаковими системами є і все зібрання філософських творів взагалі, і твори в межах окремих шкіл та напрямків, які "говорять" різними метамовами. Саме метамова є тим принципом, якій організує весь мультиверсум філософії та створює її ієрархію, вбирає у себе універсальні смисли і визначає її цілісність як знакової системи, створює єдиний філософський простір. Таким чином, архетип знаходиться в групі із іншими складовими семіотичного коду філософії: константами, концептами, прецедентними феноменами та ін.

Намагаючись послідовно втілити семіотичні підходи, розуміючи філософію як семіотичне утворення, архетип як когнітивно-дискурсивний феномен, одиницю дискурсу і ментаконцепт, ми шукали "сліди" архетипів у метамові філософії. Існують певні ключові слова, які втілюють архетипові уявлення про те, що являє собою філософія як інститут – організоване філософське пізнання з науковими, суспільними функціями. Класифікація та опис функцій архетипових лексем у роботі В.Н. Яшина вбачаються продуктивними і універсальним не тільки для політичного дискурсу і, вочевидь, можуть бути екстрапольованими і в площину філософського дискурсу.

Проаналізувавши філософські тексти сучасних американських філософів Д. Деннета [Dennet] і Р. Бернштейна [Berstein], ми також виділили архетипові ключові слова, які:

- залучені до наукової аргументації, виражають архетипові наукові поняття і вербалізують компоненти аргументативних макроструктур: *issue, problem, discussion, difficulty, blank issue, basis, foundation, task, condition, line, situation, direction, solution, framework, tradition, etc.*;
- є аксіологічними ключовими словами, ідіомами, які позначають оцінне ставлення адресанта до когнітивного змісту елементів свого повідомлення: *truth (absolute truth, true, holds true), understanding (deep understanding, misunderstanding), ignorance, false, imaginary, invented, perverted, own (view, understanding, interpretation), etc.*;
- є неспецифічними архетиповими ключовими словами із високим ступенем семантичної неререферентності: *element, part, activity, work, field work, performance, writing, phenomenon, etc.*

Проте матеріал показує, що філософські архетипи вербалізуються різними мовними засобами і не обмежуються лише лексичним рівнем. Філософські архетипові форми мають свою особливу когнітивну специфіку, яка визначається онтологічними чинниками. У філософських джерелах архетипи згадуються у зв'язку із притаманними філософії типами наукової рефлексії, модусами філософування, ідеалізацією об'єктів дослідження, найвищим рівнем абстрагування, особливостями діалогічного жанру та інтертекстуальністю. У своєму словнику [7] С.А. Лебедев надає ґрунтовне ґлумачення універсальних парадигм наукового пізнання, у яких воно розвивалося у різні періоди свого розвитку, вибравши у себе архетипи духовності відповідної епохи. Так, концептуальне поле некласичної науки, наприклад, сформоване такими архетипами початку ХХ століття, як : *innovative activity, rethinking, auditing, swordplay with the tradition, making experiment, nonstandard way of doing things, conventions, waving visibility away, conceptualism, symbolism, alternative depiction strategy*. Серед нових моделей науково-філософського пізнання, які, за логікою семіотичного підходу, створюють понятійний зміст архетипових новотворів, такі: *multifunctionalism, relativism, intergrativity, synergy, holism, non-linearity, coherence, loss of visibility, intertheoriticity*. Їх вербалізація не обмежується лише лексичними засобами, а "розлита" у синтаксичних текстових структурах та жанрово-стилістичній специфіці. Проілюструємо вищезазначене на прикладі наступного уривку філософського тексту:

1. *This passage also indicates the movement of Gadamer's own thinking. Although Gadamer begins with a discussion of works of art, he moves to the question of the interpretation of texts, to history, to anything that is "handed down to us" through a living tradition. What is now required is to understand understanding itself and to do this in a manner that permits us to make sense of the claim that understanding belongs to the meaning of a text. Gadamer has already given us a hint about how to approach this question by his comments on the reproductive or performing arts. Consider a musical or a dramatic performance. Here the original score or text needs to be understood and interpreted by those engaged in the performance. In this context we do not have any difficulty in speaking of the original score or text making claims upon the interpreter and in realizing that all interpretation involves highlighting. Furthermore, it makes no sense to speak of the single or the correct interpretation. We recognize that there can be a variety of interpretations, and we can even discriminate distinctive interpretations, such as Schnabel's interpretations of Beethoven's sonatas. We can also distinguish between better and worse performances -- the brilliant interpretations of a distinguished performer from those of the novice. Here, too, it is quite easy to grasp what is meant by saying that the work of art is fully realized only when it is performed. Of course, a Beethoven sonata consists of the notes written down by Beethoven, but the sonata is also the realization of the written score. We not only recognize that different musicians will perform a work differently but... [20, с. 124–125].*

Вищенаведений уривок (1) не тільки містить одиниці, що представляють усі категорії архетипових лексичних одиниць (їх виділено у тексті), але й цікавий своєю смисловою двошаровістю: імплікованим архетипом Іншого

(*Gadamer's own thinking*) і нарощуванням один за один аргументів для підтвердження наукового архетипового стереотипу про можливість нескінченних інтерпретацій одно і того ж твору.

Одною із моделей сучасної філософії є аналітична традиція. Вона виникла у Великобританії і перетворилась на специфічні архетипні для англomовного світу спосіб і стиль філософування. Невідомою рисою аналітико-філософського стилю є високі вимоги до ясності й чіткості аргументації, що її вжито для обґрунтування тих чи інших філософських положень. Тексти аналітичних філософів не відрізняються художньою формою викладу (на відміну від, наприклад, постмодерністських текстів), проте характеризуються чіткістю, можливістю верифікації та формально-логічною коректністю викладу, тобто несуть на собі відбитки того, що у сучасній науці називається скієнтичністю, тобто спрямованістю на конкретно-наукові формалізовані процедури.

У такій скієнтистській формі викладу чітко простежується класична для науки тенденція прямої взаємодії композиційних елементів тексту на його семантики. Тяжіння до емпіричного типу філософствування АФ наслідуює від англійського емпіризму, який налічує багатовікову традицію. У критичній літературі, присвяченій аналітичній філософії, вже стало традиційним пояснювати зв'язку попередніх форм емпіризму з емпіризмом зазначеного напрямку.

Коротке реферування принципів і методів АФ дозволяє лише намітити вектор пошуку особливостей її концептуалізації та, здійснивши текстовий аналіз, окреслити способи вербалізації її понять із подальшою портретизацією фрагменту картини світу англomовної філософії, як її представлено у проаналізованих текстах відомих сучасних американських філософів Д. Деннетта та Р. Бернштейна (обрано тематично подібні уривки по 100 тис. знаків у кожного автора).

Висновок про скієнтичність мови аналітичного філософа підтверджується конкретними фактами в текстах Р.Дж. Бернштейна:

2. *We are not confronted with forms of life that are so self-contained that we cannot compare them. If this were really the case, the appropriate response would be silence. On the contrary, he attempts to understand what is distinctive about this style-and the procedure for bringing out what is **distinctive** depends on a skillful use of comparison and contrast. The basic presupposition here is that we can understand what is distinctive about this incommensurable style and form of life – and we do not do this by jumping out of our own skins (and language) and transforming ourselves, by some sort of mystical intuition or empathy, into archaic Greeks. Rather, the analysis proceeds by a **careful attention to detail** – to the various **"building blocks"** – working back and forth in order to appreciate and highlight similarities with and differences from other **styles and forms of life.***

*In doing this, Feyerabend employs what Clifford Geertz calls **"experience-near"** and **"experience-distant"** concepts.*

*We need to employ **both sorts of concepts** in a subtle dialectical interplay if we are to come to an understanding of the incommensurable phenomena that we are studying. We need to realize that **experience-distant concepts** are not simply blind*

prejudices that get in the way of understanding but can be enabling concepts that allow us to understand [20, с. 90].

3. *He lists five criteria of choice: "accuracy, consistency, scope, simplicity, and fruitfulness...But we must realize that individually the criteria are imprecise: individuals may legitimately differ about their application to concrete cases." Furthermore, when the criteria are "deployed together, they repeatedly prove to conflict with one another. Kuhn seeks to make sense of rational disagreement in theory-choice, disagreement that cannot be resolved by an appeal to precisely formulated determinate rules. Kuhn also claims that over time such disagreements can be and are rationally resolved by the force of arguments in the relevant scientific community. But even here it is misleading to speak of proof (if our model of proof is a deductive argument). Rather, the cumulative weight of the complex arguments advanced in favor of a given paradigm theory, together with its successes, persuade the community of scientists* [20, с. 55].

У наведених уривках (2, 3) йдеться про методи дослідження історії пізнання, науки від стародавніх греків до нашого часу. У межах загальної дискусії, ініційованої представниками аналітичної філософії, щодо необхідності перетворення філософії на "справжню" науку через її формалізацію, автор, вочевидь, обирає позицію визнання такої необхідності.

Хоча філософ розмірковує про гуманітарні проблеми, він використовує мову, яка наближається до мови точної науки. Його аргументація побудована на вербалізованих наукових концептах експерименту (експериментального дослідження), практичного досвіту, про що свідчить відповідна вживана термінологія: *experience-near experience-distant concept, criteria are imprecise*; описуючи процедури дослідження вживає лексику природничих наук – *accuracy, consistency, scope*, розглядає конкретні прояви предмету дослідження (*details and elements*), уподібнюючи їх будівельному матеріалу – *building blocks*.

Мовні засоби, вживані філософом, показують, що він, таким чином, екстраполює розуміння конкретно наукових дисциплін на гуманітарне знання, застосовуючи однакові процедури для будь якої його галузі (*the history of science, or different styles, or alien societies*), що не є притаманним гуманітарним наукам, кожна з яких, крім загально-наукової, користується своєю окремою дослідницькою парадигмою, що відповідає специфіці свого предмету:

4. *There is another point to be emphasized here. Whether we are studying the history of science, or different styles, or alien societies, and seeking to elicit what is distinctive and unique about them, we can learn from such a study, we can come to a more sensitive and critical understanding of our own biases and prejudices* [Ibid, с. 91].

Показовим для мови філософських творів автора є вживання такого не типового для теоретичного гуманітарного дискурсу позначення суб'єктів гуманітарного пізнання як *scientists, scientific community, scientific laboratories* (3) на відміну від прийнятого в англо-американській філософії *philosopher*, значення якого набагато ширше термінологічного "фахівець, що професійно займається філософією", або загальнономовного – "людина, яка здатна до роздумів про буття" і означає "дослідника в галузі гуманітарного пізнання" (не дивно, що в академічному дискурсі нерідко можна зустрівати позначення

philosopher і по відношенню до лінгвіста і публіциста Н. Хомського, політолога З. Бжезинського, британського економіста Е. Ф. Шумахера та ін.). Це відбиває загальну позицію представників аналітичної філософії щодо підкреслення наукового статусу філософії, метод якої має ґрунтуватися на детальному аналізі конкретних проблем, а філософ, відповідно, не має відрізнятися від представників інших наук: як і будь-який інший учений, філософ обирає конкретну проблему, формулює її у чітких та ясних термінах і докладає зусиль для її вирішення.

Ще більш очевидні прояви сцієнтизму зустрічаємо у тексті Д. Деннетта:

5. *If A and B are two names or descriptions designating the same thing or things, and sentence P differs from sentence Q only in having A where Q has B, then sentences P and Q are Intentional if the truth of one together with the truth that A and B are co-designative does not imply the truth of the other* [21, с. 24].

Рефлексуючи на максимальному рівні логічної абстракції, автор дотримується принципу формалізації викладу й там, де наповнює голу логічну схему конкретикою, в даному випадку не несе ніякого семантичного навантаження:

6. *although Tully is identical with Cicero ('Tully' and 'Cicero' name the same individual), from "Tom believes Cicero denounced Catiline" it does not follow that "Tom believes Tully denounced Catiline" is true, since Tom may not know or believe that Tully and Cicero are one* [ibid].

Архетиповими для англomовного аналітико-філософського дискурсу є наступні ключові одиниці, які іменують архетипи наукового пізнання: "experience", "cognition", "system" (разом із синонімами, антонімами та симілярами та іншими одиницями відповідно до інтерпретаційних шарів ядра ментафеномену), асоціативно-семантичні поля (або, у термінах Стерніна, номінативні поля [13, с. 58–62]) котрих співвіднесені і взаємоперетинаються. Специфіка лексичної експлікації цих концептів полягає у тому, що вони вербалізовані не тільки лексемами, характерними для номінації концептів в англійській літературній і філософській мовах, але й лексемами, які власне й експлікують їх у цьому дискурсі, а також такими, які притаманні виключно йому.

Згідно наших спостережень, для експлікації архетипового концепту COGNITION в проаналізованих роботах використовуються такі філософські архетипи як *mind*, *intellectual (activity)*, *thinking*, *thought*, *framework of thinking*, *reflection*, *reasoning*, *knowledge*. Підрахунки показали що в текстах Р. Бернштейна та Д. Деннетта відповідно вживано лексему *mind* 46/38 разів, *intellectual* – 52/41, *thinking* – 19/23, *reflection* – 8/11, *reasoning* – 18/24, *knowledge* – 44/67.

Концепт "experience" експліковано через такі лексеми: *praxis* – 48/2, (однак у Деннетта 26 раз вживані лексеми *practice* та *experience*); *objectivism* – 29/31, *empiricism* – 10/16, *rationality* – 26/19, *nature* – 14/18, *facts (of life)* – 61/48, *verification* – 14/11, *physical things* – 6/9.

Таким чином, принципової різниці у частотності вживання немає. Спостерігається, також, більш-менш рівномірний розподіл цих архетипових

одиниць на кожні 2000 слів – в середньому від 0, 39 до 1,34 випадків вживань на сторінку тексту.

Однотипність вживання у тексті тих самих архетипових ключових слів свідчить про належність обох авторів до того самого стилю і спільної моделі філософування. Архетипові одиниці вживаються відповідно до своєї природи, як маркери неявного апріорного знання, транслюються активно, закриті для модифікації, не потребують ані пояснень, ані критики [4, с. 43]. Саме вони створюють фреймову рамку сприйняття дійсності через призму аналітичного філософського категоріального апарату. Паралельно на цьому ж текстовому матеріалі нами було проведено дослідження національної для англомовного світу філософської картини світу. Виявлено, що ті ж самі менгофеноми інваріантного архетипового ядра [1, с. 110] "відповідають" і за специфічно англійської логосфери сціентистської моделі філософування.

Останнім часом на теренах професійного філософування активізувався інтерес до категорії архетипу відносно саме філософського дискурсу [2]. Філософські дослідження Д.В. Анкіна підтверджують вірність напрямів нашого аналізу природи, сутності і вербальних репрезентацій філософських архетипів. Розглядаючи специфіку філософської метамови, яка ґрунтується на рефлексії 3 і 4 рівня, дослідник виводить ще і такі загальні архетипи філософії, як аналіз, метафізика, конотація, критика [2]. У розгляді дискурсних маніфестацій даних архетипів ми вбачаємо перспективи подальших досліджень.

Література

1. *Аверинцев С.С.* Архетипы / С.С.Аверинцев // Мифы народов мира: Энциклопедия. Т. 1. – М., 1980. – 556 с.
2. *Анкин Д.В.* Архетипы философского дискурса / Д. В. Анкин // Известия Уральского гос. ун-та. – Проблемы образования, науки и культуры. – 2003. – Вып. 14 (27). – С. 22–33.
3. *Будаев Э.В., Чудинов А.П.* Зарубежная политическая лингвистика / Э.В. Будаев., А.П. Чудинов. – М.: Флинта, Наука, 2008. – 380 с.
4. *Карасик В.И.* Архетипические концепты в общении // Прямая и непрямая коммуникация: Сб. науч. статей. – Саратов: Изд-во ГосУНЦ "Колледж", 2003. – С. 43.
5. *Кондрашин И.И.* Глоссарий философских терминов / И.И.Кондрашин, 2006 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://terme.ru/dictionary/195>.
6. *Культурология. XX век: Энциклопедия /* Гл. ред., сост. и авт. проекта С.Я. Левит. – СПб.: Унив. кн., 1998. – Т. 1: А – Л / Отв. ред. Л.Т. Мильская. – 447 с.
7. *Лебедев С.А.* Философия науки: Словарь основных терминов. – М.: Академический Проект, 2004. – 320 с.
8. *Лексикон неонклассики. Художественно-эстетическая культура XX века /* Под ред. В.В. Бычкова. – М.: РОССПЭН, 2003. – 607 с.
9. *Майкова А.Н.* Интерпретация литературных произведений в свете теории архетипов Карла Юнга: Автореф. дис. ... канд. филол. наук / А.Н. Майкова. – М., 2000. – 21 с.
10. *Нерознак В.П.* Архетип / В.П. Нерознак // Лингвистический энциклопедический словарь / под ред. В.Н. Ярецева. – М.: Большая российская энциклопедия. – 2000. – С. 47.
11. *Словник іншомовних соціокультурних термінів – Словопедія.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua/39/53392/260678.html>.
12. *Степанов Ю.С.* Язык и метод: К современной философии языка / Ю.С. Степанов. – М.: Язык русской культуры, 1998. – 779 с.
13. *Стернин И.А.* Методика исследования концепта/ И.А. Стернин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: науч. изд. – Воронеж: Воронеж. гос. ун-т, 2001. – С. 58–65.
14. *Телицын В.Л., Багдасарян В.Э., Орлов И.Б.* Символы, знаки, эмблемы / В.Л. Телицын (ред.), В.Э. Багдасарян, И.Б. Орлов. – Энциклопедия. – М.: Изд-во "ЛОКИД-ПРЕСС; РИПОЛ классик", 2005. – 490 с.

15. *Tiurin M.G.* Правовые архетипы: теоретические и методологические аспекты / М.Г. Тиурин // *Философия права*. – Ростов-на-Дону: изд-во Рост. юр. ин-та МВД РФ, 2007. – № 4. – С. 146–152.
16. *Yashin V.N.* Архетипические ключевые слова отечественной политической речи: советский и постсоветский периоды: автореф. дис. ... канд. филолог. наук. спец. 10.02.01 "Русский язык" / Владимир Николаевич Яшин. – Саратов, 2010. – 21 с.
17. *Blatner A.* The relevance of the concept of "archetype" / Adam Blatner. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.blatner.com/adam/level12archetype.htm>.
18. *Grimes G.* Archetypal Theory / G.Grimes// *English 2327: Survey of American Literature*. – Mountain View College, 2009. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.distancelearningassociates.com/eng2327/BC-Archetype.html>.
19. *Harper D.* Online Etymology Dictionary / Douglas Harper. – 2001–2012 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.etymonline.com/index.php?search=archetype&searchmode=none>.

Джерела ілюстративного матеріалу

20. *Bernstein R.J.* Beyond Objectivism and Relativism: Science, Hermeneutics and Praxis / Richard J. Bernstein. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press. – 1983. – 284 p.
21. *Dennett D.* Content and Consciousness / Daniel C. Dennett – New-York: Routledge, 2010 – 241 p.

References

1. *Averintsev S.S.* Arhetipy / S.S. Averintsev // *Mify narodov mira: enciklopediya*. Т. 1. – М., 1980. – 556 s.
2. *Ankin, D.V.* Arhetipy filosofskogo diskursa / D. V. Ankin // *Izvestiya Ural'skogo gos. un-ta. – Problemy obrazovaniya, nauki i kul'tury*. – 2003. – Вып. 14 (27). – С. 22–33.
3. *Budayev Je.V., Chudinov A.P.* Zarubezhnaya politicheskaya lingvistika / Je.V Budayev., A.P. Chudinov. – М.: Flinta, Nauka, 2008. – С. 49.
4. *Karasik V.I.* Arhetipicheskie koncepty v obstchenii // *Priamaya i nepriamaya kommunikacija: Sb. nauch. statej*. – Saratov: Izd-vo GosUNC "Kolledzh", 2003. – С. 43.
5. *Kondrashin I.I.* *Glosarii filosofskiih terminiv/ I.I.Kondrashin 2006* . [elektroni resurs]. – Rezhim dostupu: <http://terme.ru/dictionary/195>.
6. *Kulturologija. XX vek: Enciklopediya / Gl. red., sost. i avt. proekta S. Ja. Levit. – SPb.: Univ. kn., 1998. – Т. 1: А – L / Отв. ред. L.T. Mil'skaja. – 447 s.*
7. *Lebediev S.A.* *Philosophia nauki: Slovar osnovnyh terminov*. – М.: Akademicheskij Proekt, 2004. – 320 s.
8. *Lexicon nonklasiki. Khudozhestvennaya kultura XX veka / Pod red. V.V.Bychkova. – М.: ROSSNEP, 2003. – 607 s.*
9. *Maikova A.N.* Interpretatsiya literaturnykh proizvedeniy v svete teorii arketipov Karla Yunga: avtoref. dis. ... kand. philol. nauk / A.N. Maikova. – М., 2001. – 21 s.
10. *Neroznak V.P.* Arhetip // *Lingvisticheskij jenciklopedicheskij slovar' / pod red. V.N. Yarcevoj*. – М.: Bol'shaya rossiyskaya enciklopediya. – 2000. – С. 47.
11. *Slovník inshomovnih sociokul'turnih terminiv – Slovopectija. [Eelektronnyj resurs]. Rezhim dostupa: <http://slovopectia.org.ua/39/53392/260678.html>.*
12. *Stepanov Yu.S.* Yazyk i metod: K sovremennoy filosofii yazyka / Yu.S. Stepanov. – М.: Yazyki russkoy kultury, 1998. – 779 s.
13. *Sternin S.A.* *Metodika issledovaniya kontsepta / S.A.Sternin// Metodologichaskiye problemy kognitivnoi lingvistiki – Voronezh: Voronezhskiy gosuniversity, 2001. – С. 58–65.*
14. *Telicyn V.L., Bagdasarian V.Je., Orlov I.B.* Simvolny, znaki, emblemy/ V.L. Telicyn (red.), V.Je. Bagdasarian, I.B. Orlov. – Eenciklopediya. – М.: izd-vo "LOKID-PRESS; RIPOK klassik", 2005. – 490 s.
15. *Tiurin M.G.* Pravovye arhetipy: teoreticheskie i metodologicheskie aspekty / M.G. Tiurin / *Filosofiya prava*. – Ростов-на-Дону: Изд-во Рост. jur. ин-та МВД РФ, 2007. – № 4. – С. 146–152.
16. *Yashin V.N.* Архетипические ключевые слова отечественной политической речи: советский и постсоветский периоды: автореф. дис. ... канд. филолог. наук. спец. 10.02.01 "Русский язык" / Владимир Николаевич Яшин. – Саратов, 2010. – 21 с.
17. *Blatner A.* The relevance of the concept of "archetype" / Adam Blatner. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.blatner.com/adam/level12archetype.htm>.
18. *Grimes G.* Archetypal Theory / G.Grimes// *English 2327: Survey of American Literature*. – Mountain View College, 2009. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.distancelearningassociates.com/eng2327/BC-Archetype.html>.
19. *Harper D.* Online Etymology Dictionary / Douglas Harper. – 2001–2012 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.etymonline.com/index.php?search=archetype&searchmode=none>.